

RAFAL ROSÓŁ

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID: 0000-0001-7179-7756
rafros@amu.edu.pl

CUD I ANTYJUDAIZM. ŁACIŃSKA INSKRYPCJA Z KOŚCIOŁA BOŻEGO CIAŁA W POZNANIU

ABSTRACT. Rosół Rafał, *Cud i antyjudajizm. Łacińska inskrypcja z kościoła Bożego Ciała w Poznaniu* (Miracle and Anti-Judaism. A Latin Inscription from the Corpus Christi Church in Poznań).

One of the longest Latin inscriptions in Poznań can be found on a marble plaque in the Corpus Christi Church. It dates from the second half of the 17th or the beginning of the 18th century. Its text is the so-called 'legend of the three hosts', which were allegedly bought and desecrated by Jews living in Poznań in the Middle Ages. The legend therefore features strong anti-Jewish content. The purpose of this article is to present the inscription, its translation into Polish, and a commentary.

Keywords: anti-Judaism; Latin epigraphy; the legend of the three hosts

W gotyckim kościele Bożego Ciała w Poznaniu, zbudowanym na początku XV w. wraz z klasztorem karmelitów poza ówczesnymi murami miejskimi (przy ul. Krakowskiej), znajduje się kilka inskrypcji łacińskich z XVII i XVIII w.¹ Materiał epigraficzny dotyczy różnych aspektów historii świątyni. Do najdawniejszych jej dziejów nawiązują napisy na wiszących w prezbiterium dwóch XVII-wiecznych obrazach z przedstawieniami Władysława Jagiełły² i Jadwigi Andegaweńskiej³. Również w prezbiterium znajdują się dwa

¹Na temat historii kościoła, jego architektury i wystroju zob. Kuztelski 2000 i Ratajczak 2014.

²VLADISLAVS IAGIELLO / REX POLONIE INVICTISSIMVS / FVNDATOR CARMELITARVM / AD CORPVS CHRISTI / CVI DICTI PATRES TANQVAM / BENEFACITORI SVO MVNIFI/CENTISSIMO HANC EFFI/GIEM GRATITVDINIS ER/GO POSVERVNT / ANNO D(OMI)NI 1665 – „Władysław Jagiełło, król Polski najbardziej niezwyciężony, fundator (kościół i klasztor) karmelitów pod wezwaniem Bożego Ciała. Wspomniani więc ojcowie wystawili jemu jako swojemu najhójniejszemu dobroczyńcy ten obraz wdzięczności w roku Pańskim 1665” (przeł. R.R.; o ile nie podano inaczej, tłumaczenia umieszczone w artykule pochodzą od autora). Por. przekład w: Pankowski 1930: 25–26.

³HEDVIGIS REGINA POLONIE / IAGELLONIS VXOR / FVNDATRIX – „Jadwiga, królowa Polski, żona Jagiełły, fundatorka”. Niemal identyczny przekład zaproponował Pankowski (1930: 26).

ozdobne kartusze ze stiuku, informujące w lapidarny sposób o zniszczeniach kościoła w trakcie potopu szwedzkiego (1655–1660)⁴ i jego późniejszej odbudowie⁵. Z kolei na filarach nawy głównej i nawy bocznej umieszczone są tablice marmurowe związane z największymi powodziami w historii Poznania z lat 1698⁶ i 1736⁷, podczas których kościół mocno ucierpiał ze względu na swe usytuowanie niedaleko Warty⁸. Ponadto istnieją dwie inskrypcje, upamiętniające słynnych włoskich duchownych należących do zakonu karmelitów – św. Andrzeja Corsiniego (1302–1374), biskupa Fiesole⁹, i bł. Franka Lippięgo ze Sieny (1211–1291)¹⁰.

Do samych początków powstania kościoła Bożego Ciała i sprowadzenia karmelitów do Poznania odnosi się także najdłuższa inskrypcja łacińska w tym budynku (i jednocześnie jedna z najobszerniejszych w mieście). Opisuje ona

⁴Inimicu[s] Homo / combussit / A.(nno) D.(omini) 1657. – „Wrogi człowiek spalił w roku Pańskim 1657”. Por. Pankowski 1930: 16.

⁵Amicus Homo / restauravit / A(nno) D(omini) 1664. – „Przyjacielski człowiek odrestaurował w roku Pańskim 1664”. Por. Pankowski 1930: 16.

⁶Tekst na niewielkiej tablicy (wys. i szer. 34 cm), umieszczonej na wysokości 2 m od podłogi (co sugeruje taki właśnie maksymalny poziom wody podczas zalania), brzmi następująco: INUNDATIO / AQVÆ / ANNO D(OMI)NI 1698, / Mense Aprili. – „Powódź w roku Pańskim 1698, w miesiącu kwietniu”.

⁷Inskrypcja wyryta na tablicy (wys. 66 cm, szer. 45 cm) ma charakter dziękczynny. Jej górną część zajmuje herb Łódzia z inicjałami dobroczyńcy i pełnionego przez niego najważniejszego urzędu, tj. C.(AROLUS) O.(PALENSKI) C.(APITANEUS) S.(REMENSIS), czyli „Karol Opaliński, starosta śremski”. Poniżej herbu biegnie następujący tekst: ANNO D(OMI)NI 1736 DIE 8 JULII / INOPINATA INUNDATIO AQVARUM AC / CESSIT AD HANC BASILICAM NOSTRAM / & IPSAM MAXIME IN ALTARIBUS LABEFAC / TAVIT QVAM PRISTINÆ INDEMNITATI & / INTEGRITATI EFFUSA MUNIFICENTIA / SUA ANNO SEQVENTI RESTITUIT ILL(USTRISSI)MUS / & EXCELL(ENTISSI)MUS D(O)MI)NUS CAROLUS ZELO & PIE/TATE IN DEUM MAGNUS IN OPALENICA / OPALENSKI COMES DE BNIN CAPITAN(EUS) / SREMENSIS & C(ETERA) & C(ETERA). ORATE PRO EO – „Roku Pańskiego 1736 dnia 8 lipca niespodziewana powódź nawiedziła naszą świątynię i ją poważnie zniszczyła, zwłaszcza ołtarze. Do poprzedniego stanu w następnym roku przywrócił ją, okazując hojność, najznakomitszy i najczcigodniejszy pan Karol, wielki w Opalenicy pod względem gorliwości i pobożności wobec Boga, Opaliński, hrabia z Bnina, starosta śremski itd. itd. Módlcie się za niego”. Por. przekłady Pankowskiego (1930: 16) i M. Siwińskiej (m.in. w: Stasiak 2009: 60). Na temat konotacji rodzinnych i spraw majątkowych Karola Opalińskiego (zm. w 1755 r.) zob. *Teki Dworzaczka*: [<http://teki.bkpan.poznan.pl/search.php?section=3&single=1&fileno=25&page=24>], dostęp w dniu: 28.09.2023.

⁸O tych powodziach zob. Markwitzówna 1949; Kaniecki 1995: 206–208 i 2004: 433–435; Stasiak 2009: 58–61.

⁹Inskrypcja widnieje na przedstawiającym świętego malowidle na sklepieniu nawy głównej: S.(ANCTE) AND.(REA) ORA PRO NOBIS – „Święty Andrzeju, módl się za nami!”. Na temat św. Andrzeja Corsiniego zob. Zaleski 1996: 76–77.

¹⁰Inskrypcja znajduje się w zakrystii na sztukaterii z wyobrażeniem błogosławionego: B.(EATUS) FRANCUS / CONF.(RATER) ORD.(INIS) CARM.(ELITARUM) / 1211–1291 / FEST.(UM) 11. DEC.(EMBRIS) – „Błogosławiony Frank / współbrat Zakonu Karmelitów / 1211–1291 / święto 11 grudnia”. Na temat życia Franka Lippięgo zob. [<http://catholicsaints.info/blessed-franco-of-siena/>], dostęp w dniu: 28.09.2023.

legendę związaną z fundacją kościoła, tzw. legendę o trzech hostiach. Widnieje ona na tablicy z czarnego marmuru (szer. 75–75,5 cm, wys. 55 cm), wmurowanej w filar w przedniej części kościoła po lewej stronie (tablica zwrócona jest w stronę ołtarza). Tekst został wyryty, litery zaś są obecnie pomalowane złotą farbą. Litery sporządzono majuskułą (wys. ~ 1,3 cm), z użyciem większych liter na początku wyróżnionych wyrazów (wys. ~ 1,8 cm). Tekst inskrypcji brzmi następująco¹¹:

AN(N)O D(OMI)NI 1399 CHRISTVS ITERVM IN VENERABILI SACRAMENTO HOC LOCO / CRVCI-
FIXVS, TRADITVS IVDÆIS PER ANCILLAM NOMINIS CHRISTIANI, QVÆ DIE / ASSVMPTIONIS
B.(EATÆ) M.(ARLÆ) V.(IRGINIS) IN ORATORIO PRÆDICATORVM, PHÆBO MEDIO ABSENTIB(VS)¹²
/ ALIIS ACCEDIT AD ALTARE, TER TIMORE PERCVLSA ABIT ET CADIT RETRO. TANDEM / SVRGIT.
ET RESERAT TABERNACV(LVM) HOSTIAS MINORES TRES LEVAT, PEPLIO OBVOLVIT / CLANDE-
STI(NE) EGREDITVR HEBRÆIS¹³ HOSTIAS PRODIT COLLECTIS IN LA{P}IDEA¹⁴ SWIDWIN¹⁵ / SKA
DEFERVNTVR AD TESTVDINEM, MENSÆ PROIICVNTVR, CVLTRIS LACERANTVR / PVNGVNTVR
EX QVIBVS MANAT SACER SANGVIS ET {D}ECVRRENS¹⁶ CÆCAM A NATIVIz/TATE MVLIERE(M)
SANAT HEBRÆAM, STVPENT SINGVLI ET EXAN{I}MANTVR¹⁷ FACINVS / CELARE CONTENDVNT
HOSTIAS SYNDONE INVOLVNT EXTRA CIVITATEM VIA CAz/STRENSI ASPOR{T}ANT¹⁸ AC PA-
LVDI IMMERGVNT CLAVDVS IN PORTA ELEEMOSYNAM / ROGITANS A PRÆTEREVNTE SANATVR,
AGONIZANS AD VITAM REVOCATVR ET / EXCLAMAT CHRISTVM¹⁹ ITERVM CRVCIFIGI SOLIS DIE
INFRA OCTAVAS ELEVANTVR / HOSTIÆ IN ALTVM MOTV DIVINO. CONSPICVNTVR A PASTORE ET
PAVLO INz/FANTE, PROCVMBVNT ET ADORANT ARMENTA. RES AD SENATVM DEFERTVR / VENIT
ANTISTES ALBERT(VS) {J}.(ASTRZEBIEC)²⁰ CVM CLERO SVBLEVAT HOSTIAS CASTVS IOANNES
/ PRESBITER, DEDVCVNTVR PROCESSIONALITER, AC IN SACRARIO D.(IVÆ) MAGDALENÆ / RE-
PONVNTVR, SED INDE MIGRANT VIRTUTE DIVINA, ET AD PRISTINVM / REDEVNT LOCVM, QVARE
CONSTRVITVR SACELLVM, TANDEM PER WLADISLAVM / STIRPIS IAGELLONIÆ PIVM REGEM HOC
REGALE TEMPLVM, IN QVO PRÆDICTÆ ⁽²¹ / PER FR(ATR)ES B.(EATÆ) M.(ARLÆ) V.(IRGINIS) DE
CARMELO, QVOS IDEM PIVS REX EX TÆWTONIA ACCERSIz/VIT) ASSERVANTVR HOSTIÆ, INFIR-
MI SANITATEM, CÆCI RECIPIVNT VISVM, / MORTVI AD VITAM REVOCANTVR, LOCVS QVO NON
SANCTIOR ALTER, DIVINA / PRÆSENTIA ET PLVRIMIS MIRACVLIS CONDECORATVR

¹¹ Dotychczas inskrypcja została opublikowana jedynie w kilkustronicowej broszurze nieznanego autorstwa w połowie XVIII w.: *Transumptum compendiosae descriptions historiae de Sacratissimis Tribus Hostiis...*

¹² Nieoznaczona abrewiacja; całkiem prawdopodobne, że skrót – jak niżej w imieniu ALBERT(VS) – oznaczony został za pomocą znaku 9, który, będąc tuż przy krawędzi, obecnie przykrywa tynk.

¹³ Nie tylko Æ, lecz także litery HE zostały zapisane w ligaturze.

¹⁴ Na inskrypcji: LARIDEA.

¹⁵ Przeniesienie wyrazu bez oznaczenia, niemniej oczekiwany znak z może znajdować się obecnie pod tynkiem.

¹⁶ Na inskrypcji: NECVRRENS.

¹⁷ Na inskrypcji: EXANLMANTUR.

¹⁸ Na inskrypcji: ASPORANT.

¹⁹ Litery HR w ligaturze.

²⁰ Na inskrypcji widnieje litera Z zamiast J, niemniej wygląda ona inaczej niż w wyrazie AGONIZANS.

²¹ Dziwne jest to, że nawias został otwarty na końcu wersu.

W roku Pańskim 1399 Chrystus w czcigodnym sakramencie został w tym miejscu po raz drugi ukrzyżowany, przekazany Żydom przez służącą o chrześcijańskim imieniu. Ona w dniu Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, w samo południe, w kaplicy dominikanów, podczas nieobecności innych osób podeszła do ołtarza. Zdjęta trzykrotnie strachem odstaąpiła i upadła do tyłu. W końcu wstała i otworzyła tabernakulum. Zabrała trzy mniejsze hostie. Owinęła je szatą i wyszła niepostrzeżenie. Hostie oddała Żydom zebranych w kamienicy Świdwów. Zaniesiono je do piwnicy i rzucono na stół, a następnie raniono i kluto nożami. Wyciekła z nich święta krew, która wypływając uzdrowiła niewidomą od urodzenia Żydówkę. Wszyscy osłupieli i stracili dech w piersiach. Postanowili więc ukryć ten czyn. Zawinęli hostie w płótno i wynieśli je drogą zamkową poza miasto. Tam zatopili je w moczarach. Pewien inwalida proszący w bramie o jałmużnę został wyleczony przez przechodzący (pochód). Z kolei jakiś umierający człowiek został przywrócony do życia i krzyknął, że Chrystus został ukrzyżowany po raz drugi. W niedzielę, w czasie oktawy (Wielkanocnej), hostie za sprawą boskiej siły zostały wyniesione do góry. Zauważyli je pasterz i małe dziecko, a bydła upadły oddając pokłon. O całej sprawie poinformowano radę miasta. Przybył biskup Wojciech Jastrzębiec wraz z duchownymi. Hostie wziął w swe ręce pobożny prezbiter Jan. Zaniesiono je w uroczystej procesji z powrotem (do miasta) i złożono w kościele św. (Marii) Magdaleny. Stamtąd jednak wywędrowały dzięki Boskiej mocy i powróciły w poprzednie miejsce. Z tego powodu zbudowano kaplicę, a następnie za sprawą pobożnego króla Władysława z rodu Jagiellonów tę królewską świątynię. W niej strzegą owych hostii bracia Najświętszej Marii Panny z góry Karmel, których tenże pobożny król sprowadził z Niemiec. Chorzy otrzymali zdrowie, niewidomi wzrok, umarli zostali przywrócony do życia. Boska obecność i rozliczne cuda zdobią to miejsce, od którego żadne inne nie jest bardziej święte²².

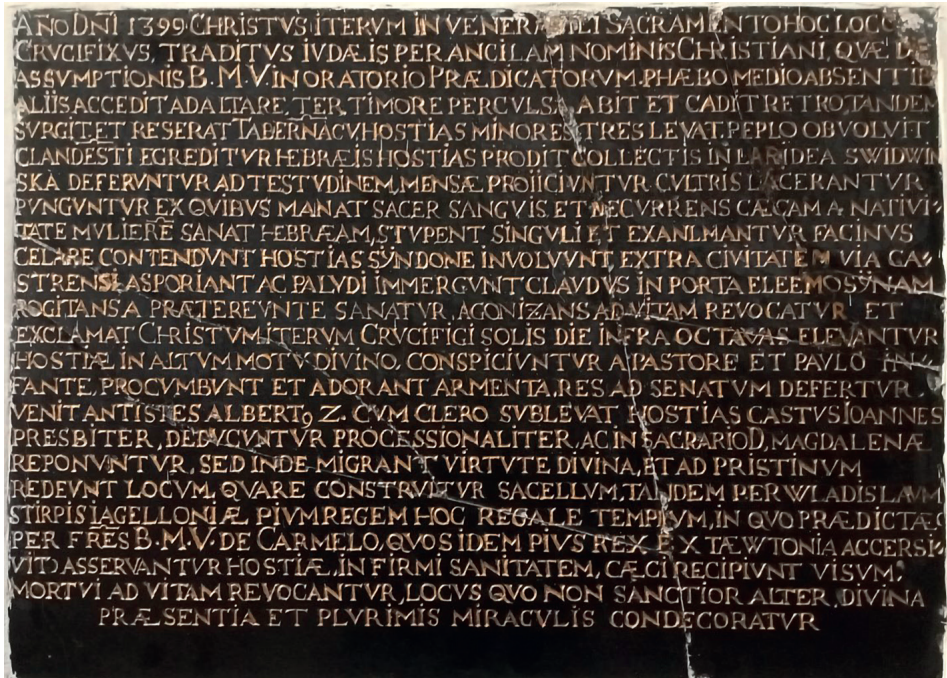
Na inskrypcji nie zamieszczono daty jej sporządzenia, co zapewne uczyniono celowo, aby można było sądzić, iż tablica znajduje się w tym miejscu od początku istnienia kościoła²³. W istocie tekst powstał znacznie później, tj. w okresie baroku, zapewne w drugiej połowie XVII w. lub w pierwszych latach XVIII w., czyli po zniszczeniach w trakcie potopu szwedzkiego i jednocześnie w związku ze staraniami karmelitów o budowę kościoła pw. Najświętszej Krwi Pana Jezusa wewnątrz murów miejskich. Kościół ten, który istnieje obecnie na miejscu kamienicy przy ul. Żydowskiej, ściśle powiązane z legendą o trzech hostiach (na inskrypcji to kamienica Świdwów). Powstawał on na początku XVIII w., niemniej karmelici stali się właścicielami posesji już w 1661 r., a król Jan Kazimierz udzielił im przywileju w 1668 roku²⁴.

Na sporządzenie inskrypcji w okresie baroku wskazują m.in. względy paleograficzne. Do charakterystycznych cech pisma należy zastosowanie prostych liter bez jakichkolwiek ozdóbek, użycie litery V dla samogłoski *u*, zapis litery I z kropką oraz Y z dwiema kropkami (w formach SYNDONE i ELEEMOSY-NAM), notacja daty rocznej cyframi arabskimi (1399), zaznaczenie abrewiacji

²² Por. rzekomy przekład, a w istocie znacznie odbiegającą od tekstu inskrypcji parafrazę Pankowskiego (1930: 11).

²³ Por. Pankowski 1930: 10 („stara tablica z czarnego marmuru”); warto także zwrócić uwagę na pełny tytuł wspomnianej broszury z odpisem (przyp. 11), gdzie pojawia się określenie *antiquitus* „dawno, w dawnych czasach” jako ogólne określenie czasu powstania tablicy.

²⁴ O historii kościoła zob. Rapp, Gałka 1998: 430.

Fot. 1. Inskrypcja łacińska z legendą o trzech hostiach

poziomą kreską (AN(N)O D(OMI)NI) lub znakiem klamry (TABERNACV(LVM), CLANDESTI(NE) itd.) umieszczonych nad literami albo – w przypadku zakończenia -us – cyfrą 9 w indeksie (ALBER(VS) i być może ABSENTIB(VS)), a także oznaczanie podziału i przeniesienia wyrazu za pomocą dwóch skośnych kresek (ε). Co ciekawe, kształt liter jest zbliżony do tego, jaki występuje na wspomnianych wyżej obrazach z przedstawieniami Władysława Jagiełły i Jadwigi z 1665 roku.

Za późną datą sporządzenia inskrypcji przemawia także sama wersja legendy. W wiekach XV i XVI legenda poważnie ewoluowała. Pierwotnie brzmiała ona zgoła inaczej, na początku nie mając nawet wątku żydowskiego, który został dodany w drugiej połowie XV wieku. W *Rocznikach* Jana Długosza (1415–1480) pod datą 1399 r. Żydzi już się pojawiają, przy czym mowa tu tylko o jednej hostii, która zresztą nie została wykradziona z tabernakulum:

Veneris die quinta decima Augusti mulier quaedam de Poznania procurata in monasterio fratrum Predicatorum Poznanie Divinissimo Eucaristie Sacramento, illud ex ore sustulit Iudeis Poznanie commorantibus venditura. Quod in pratis civitatis Poznaniensis repertum magna mortalibus prestare beneficia in loco inventionis cepit.

W piątek piętnastego sierpnia pewna kobieta w Poznaniu, przyjąwszy Najświętszy Sakrament Eucharystii w klasztorze braci dominikanów w Poznaniu, wyjęła z ust hostię, by sprzedać

przebywającym w Poznaniu Żydom. Hostię znaleziono na łąkach miasta Poznania. W miejscu jej znalezienia zaczęły spotykać ludzi wielkie dobrodziejstwa²⁵.

Swój obecny kształt legenda przyjęła dopiero pod koniec XVI w., a dokładnie w wydanej w 1583 r. broszurze pt. *Historija o dziwnym nalezieniu Ciała Bożego* autorstwa krakowskiego karmelity Tomasza Rerusa, niemniej w jego relacji zarówno biskup, jak i prezbiter nie są wymienieni z imienia²⁶. Dopiero z czasem z legendą został powiązany słynny na przełomie XIV i XV w. w Polsce duchowny Wojciech Jastrzębiec (ok. 1362–1436), który w latach 1399–1412 był biskupem poznańskim, potem krakowskim (1412–1423), a w końcu arcybiskupem gnieźnieńskim i jednocześnie prymasem Polski (1423–1436), a ponadto sprawował różne inne funkcje, zwłaszcza jako kanclerz królowej Jadwigi i wielki kanclerz koronny²⁷. Nie wiadomo natomiast nic o „pobożnym prezbiterze Janie”, który zgodnie z inskrypcją wziął hostie w swe ręce. Kościół dominikańców, z którego hostie miały zostać skradzione, istnieje do dziś, nosząc wezwanie Najświętszego Serca Jezusowego i Matki Boskiej Pocieszenia, i należąc – od 1920 r. – do zakonu jezuitów. Nie ma natomiast już kolegiaty św. Marii Magdaleny, która przestała funkcjonować w drugiej połowie XVIII w. (resztki kościoła rozebrano na początku XIX w.).

Można przypuszczać, że oparta na wrogości do Żydów legenda zaistniała w Poznaniu za sprawą przybyłych z terenów Niemiec karmelitów, ponieważ fałszywe oskarżenia o bezczeszczenie hostii i związane z tym opowieści o rzekomych cudach wcześniej rozpowszechniane były w zachodniej Europie. Jeden z tego typu przykładów wiąże się z miasteczkiem Röttingen, leżącym na terenie Dolnej Frankonii. Tamtejsze zdarzenie opisuje na początku XIV w. Zygfryd z Ballhausen w kronice zatytułowanej *Compendium historiarum* (s. 714–715). Donosi on, że w wigilię paschalną roku 1299 (właściwie chodzi o wydarzenia z 1298 r.) „wiarołomni Żydzi” („perfidissimi Iudei”) kupili od stróża lokalnego kościoła „święte ciało Chrystusa” („sacrum corpus Christi”) i rozdali innym Żydom mieszkającym w okolicznych miastach i wsiach. Najważniejsza część tej opowieści brzmi tak:

²⁵ Przeł. J. Mrukówna. Opis Długosza kończy informacja o fundacji: „Cuius rei devocione Wladislaus Polonie rex motus, in loco eodem fratrum Carmelitarum erigit cenobium sub titulo Corporis Christi et choro monasterii de cocto latere pulcerrimo opere fabricato molendinum regium pro sustentacione fratrum dat predicto cenobio in dotem” („Przejęty głęboko tym wypadkiem król polski Władysław wznosi w tym miejscu klasztor braci karmelitów pod wezwaniem Bożego Ciała i zbudowawszy bardzo piękny chór klasztorny z cegły nadaje wspomnianemu klasztorowi jako uposażenie na utrzymanie braci młyn królewski”, przeł. J. Mrukówna).

²⁶ O źródłach i rozwoju legendy zob. Węgrzynek 1992; Kuszczalski 2000: 180–184; Ratajczak 2014: 17–24. Szczegółowego opracowania motywu rzekomej profanacji hostii przez Żydów i innych antyjudajstycznych przesądów związanych z krwią dostarcza Tokarska-Bakir (2008).

²⁷ Lichończak-Nurek (1996) poświęciła Wojciechowi Jastrzębcowi obszerną monografię; ogólne informacje na jego temat można natomiast znaleźć np. w pracy Niteckiego (2000: 93).

Qui (scil. Iudei) sepe dictum corpus Christi sacratissimum acubus et subulis pungentes et in mortariolis tundentes et per illas puncturas et tusiones sanguinem elici conspicientes, tandem in diversis locis in terra suffoderunt. Sed Deus omnipotens sacramentum salutis multis miraculis prodentibus suis fidelibus propalavit. Quapropter christiani insurgentes contra Iudeos, eos per diversas civitates et loca turmatim occiderunt.

Żydzi kłuli je (tj. ciało Chrystusa) igłami i szydłami oraz rozcierali w moździerzach, a wreszcie, gdy spostrzegli, że wskutek tych ułuć i tego rozcierania wydobywa się z niego krew, zakopali je w ziemi w różnych miejscach. Bóg Wszechmogący, przez liczne cudowne znaki, objawił jednak swoim wiernym ów zbawczy sakrament. Dlatego też chrześcijaństwo powstało przeciw Żydom i w wielu miastach oraz innych miejscach masowo ich wybili²⁸.

Wypada na koniec ze smutkiem i dezaprobatą wspomnieć, że poznańska legenda jest nadal traktowana przez wielu ludzi (w tym duchownych) jako fakt historyczny, określane mianem „cudu eucharystycznego”. Takie podejście można dostrzec na stronach internetowych sanktuarium Najświętszej Krwi Pana Jezusa²⁹ i parafii pw. Bożego Ciała³⁰, a także w publikacjach, np. w wydanej przed kilku laty książce Leszka Wilczyńskiego (2019) o znamienym tytule *Z hostii wytrysnęła krew. Poznański cud eucharystyczny*. Zdumiewa również pojawienie się w XXI w. reprintu międzywojennej, zdecydowanie antysemickiej książki pt. *Trzy najświętsze hostie* pióra Mieczysława Noskowicza (2015), który m.in. założył w Poznaniu organizację o nazwie „Antyżydowska Liga Obrony Ojczyzny i Wiary”³¹.

BIBLIOGRAFIA

Źródła, przekłady, komentarze

- Ioannis Długossi *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. X (1370–1405), ed. D. Turkowska, Warszawa 1986.
 Jana Długosza *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. X (1370–1405), przeł. J. Mrukówna, red. i komentarz Z. Perzanowski, wyd. 2, Warszawa 2009.

²⁸ Przeł. T. Płóciennik, w: Tokarska-Bakir 2008: 151.

²⁹ Oto początek opisu cudu: „W 1399 r., w uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (15 VIII) pewna uboga kobieta, skuszona hojnym wynagrodzeniem, razem z córką wykradła z pobliskiego kościoła ojców dominikanów (obecnie ojców jezuitów), znajdującego się przy dzisiejszej ul. Szewskiej, trzy święte Hostie. Świętokradcy zebrani w piwnicy domu przy ul. Żydowskiej należącego do rodziny Świdwów, który znajdował się na miejscu obecnego kościoła, położyli Hostie na stole i zaczęli kłuć nożami, by przekonać się o rzeczywistej obecności Chrystusa w Eucharystii.”; zob. [<https://trzyhostie.pl/sanktuarium/historia-cudu/>], dostęp w dniu: 12.10.2023.

³⁰ Tak zaczyna się opis: „Historia kościoła Bożego Ciała w Poznaniu rozpoczyna się 15 sierpnia 1399 roku. Tego dnia Najświętsze Hostie wykradzono z kościoła oo. Dominikanów (dzisiaj Księży Jezuitów), następnie sprofanowane w kamienicy przy ul. Żydowskiej, zostały porzucone na nadwarciańskich łąkach.”; zob. [<https://bozeczialo.archpoznan.pl/parafia/>], dostęp w dniu: 12.10.2023.

³¹ Por. opinię Szostak (2012 i 2019) na temat wydania i propagowania obydwóch publikacji.

- Sifridi presbyteri de Balnhusin *Historia universalis et compendium historiarum*, ed. O. Holder-Egger, in: *Monumenta Germaniae Historica*, vol. XXV, Hannover 1880, 679–718.
- Tomasz Rerus, *Historija o dziwnym nalezieniu Ciała Bożego na tym miejscu, gdzie teraz kościół Bożego Ciała zowq*, Kraków 1583 (przedruk wydany przez W. Karkucińską w: „Kronika Miasta Poznania” LX [1992], z. 3–4, 7–13).
- Transumptum compendiosae descriptions historiae de Sacratissimis Tribus Hostiis in ecclesia Posnaniensi pp. Carmelitarum strictioris observantiae miraculose repositis ex marmore ejusdem ecclesiae antiquitus sculpto in gratiam serenissimarum de fundatrice stripe Jagellonica Poloniae majestatum impressum*, Poznań 1750.

Opracowania

- Kaniecki 1995: A. Kaniecki, *Powodzie w Poznaniu*, w: *Wody powierzchniowe Poznania. Problemy wodne obszarów miejskich*, t. I, red. A. Kaniecki i J. Rotnicka, Poznań 1995, 200–223.
- Kaniecki 2004: A. Kaniecki, *Poznań. Dzieje miasta wodą pisane*, Poznań 2004.
- Kusztelski 2000: A. Kusztelski, *Kościół Bożego Ciała w Poznaniu. Późnośredniowieczne sanktuarium, jagiellońska fundacja, historia i architektura*, „Nasza Przeszłość” XCIV (2000), 177–220.
- Lichończak-Nurek 1996: G. Lichończak-Nurek, *Wojciech herbu Jastrzębiec, arcybiskup i mąż stanu (ok. 1362–1436)*, Kraków 1996.
- Markwitzówna 1949: A. Markwitzówna, *Poznań w walce z żywiołem. Wielka powódź w r. 1736*, „Kronika Miasta Poznania” XXII (1949), z. 1, 52–58.
- Nitecki 2000: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999*, Warszawa 2000.
- Noskowicz 2015: M. Noskowicz, *Trzy najświętsze hostie*, wyd. 4, uzupełnione, Poznań 2015 (pierwsze wydanie w 1926 r.).
- Pankowski 1930: L. Pankowski, *Opis kościoła Bożego Ciała w Poznaniu*, Poznań 1930.
- Rapp, Gałka 1998: P. Rapp, W. Gałka, *Kościół rektorski p.w. Najświętszej Krwi Pana Jezusa w Poznaniu: legenda, historia i stan zachowania*, „Ochrona Zabytków” 51, 427–433.
- Ratajczak 2014: T. Ratajczak, *Kościół Bożego Ciała w Poznaniu*, Poznań 2014.
- Stasiak 2009: K. Stasiak, *Historyczne powodzie w świetle znaków wielkich wód na przykładzie Warty w Poznaniu*, Toruń 2009 (nieopublikowana praca magisterska dostępna on-line): [http://www.wielkawoda.umk.pl/czym_sa_znaki/index.html].
- Szostak 2012: V. Szostak, *Promocja antysemitki w poznańskim kościele*, „wyborcza.pl”, w: [<https://wyborcza.pl/7,75398,11131533,promocja-antysemitki-w-poznanskim-kościele.html>].
- Szostak 2019: V. Szostak, *Antysemitka historia w książce księdza z Poznania. Opublikowało ją wydawnictwo kurii krakowskiej*, „wyborcza.pl (Poznań)”, w: [<https://poznan.wyborcza.pl/poznan/7,105531,25406213,ksiazeczka-ksiedza.html>].
- Tokarska-Bakir 2008: J. Tokarska-Bakir, *Legendy o krwi: antropologia przęsądu*, Warszawa 2008.
- Węgrzynek 1992: H. Węgrzynek, *Dzieje poznańskiej legendy o profanacji hostii do połowy XVII wieku*, „Kronika Miasta Poznania” LX (1992), z. 3–4, 45–56.
- Wilczyński 2019: L. Wilczyński, *Z hostii wytrysnęła krew. Poznański cud eucharystyczny*, Kraków 2019.
- Zaleski 1996: W. Zaleski, *Święci na każdy dzień*, wyd. uzupełnione, Warszawa 1996.

Netografia

- CatholicSaints.Info*: [<https://catholicsaints.info/>].
- Parafia pw. Bożego Ciała w Poznaniu*: [<https://bozeczalo.archpoznan.pl/>].
- Teki Dworzaczka. Biblioteka Kórnicka PAN*: [<http://teki.bkpan.poznan.pl/>].
- Sanktuarium Najświętszej Krwi Pana Jezusa w Poznaniu*: [<https://trzyhostie.pl/>].

MIRACLE AND ANTI-JUDAISM. A LATIN INSCRIPTION FROM THE CORPUS
CHRISTI CHURCH IN POZNAŃ

S u m m a r y

Poznań's Corpus Christi Church, built at the beginning of the 15th century with a Carmelite monastery, houses several Latin inscriptions from the 17th and 18th centuries. The longest of these, consisting of more than three hundred words, appears on a black marble plaque. Its text is a legend about a miracle involving three hosts that were allegedly desecrated by Jews in 1399. The legend is therefore heavily anti-Jewish in nature. This paper presents the text of the inscription, a translation into Polish, and a commentary.